

Universitat Oberta de Catalunya
Treball Final de Grau - Educació Social
02.567 - Diversitats, desigualtats i exclusions

Corre, Corre, Barcelona

REFLEXIONS AL VOLTANT DEL PODER
D'AGÈNCIA EN JOVES MIGRANTS

Autora: Soledad Segretin

Tutora: Neus Alberich González

Juny 2021

Índex

	Resum	1
1.	Introducció	3
2.	Algunes notes i aclariments	6
3.	Marc normatiu i evolució a Catalunya	7
	3.1. MMNA	7
	3.2. Protecció del menor i llei d'estrangeria	7
	3.3. Situació actual a Catalunya	8
	3.4. Serveis de protecció d'emergència	10
	3.5. Model socioeducatiu dels centres residencials	11
4.	Marc conceptual	12
	4.1. Construcció de la figura jove migrant sol	12
	4.1.1. <i>Migració i discursos</i>	12
	4.1.2. <i>Menització i etnicització del col·lectiu</i>	13
	4.1.3. <i>"Chico de centro"</i>	14
	4.2. Acció socioeducativa en recursos de protecció	15
	4.3. Poder d'agència dels joves	16
	4.3.1. <i>Agència</i>	16
	4.3.2. <i>Del subjecte a l'agent</i>	17
5.	Enquadrament metodològic	20
	5.1. Aspectes metodològics	20
	5.2. Selecció dels entrevistats	21
6.	Reflexions sobre les narratives	23
	6.1. Breu presentació dels entrevistats	23
	6.2. Estratègies al voltant del projecte personal	24
	6.2.1. <i>Decisió de migrar</i>	24
	6.2.2. <i>El viatge</i>	25
	6.2.3. <i>Rol dins la família</i>	26

6.2.4.	<i>Cursos i formacions</i>	26
6.2.5.	<i>Expectatives</i>	27
6.3.	Estratègies dins del sistema de protecció	28
6.3.1.	<i>L'edat</i>	28
6.3.2.	<i>La trajectòria dins del sistema</i>	29
6.3.3.	<i>Dinàmiques i rutines al centre</i>	30
6.3.4.	<i>Víncle amb els equips de professionals</i>	31
6.3.5.	<i>Víncles amb la resta de joves</i>	32
6.4.	Estratègies fora del sistema de protecció	32
6.5.	Estratègies amb relació al territori i societat receptora	33
7.	Reflexions finals	35
8.	Referències bibliogràfiques	38
9.	Annexos	41
9.1.	Annex 1: Guió orientatiu d'entrevistes	41
9.2.	Annex 2: Consentiments informats signats	41
9.3.	Annex 3: Enregistrament entrevistes format àudio	41
9.4.	Annex 4: Transcripció de les entrevistes	41

Resum

En el present treball s'aborda el concepte d'agència i el poder dels joves d'obrar, actuar i intervenir en el context immediat i dins del sistema d'atenció d'emergència. L'objectiu és esbrinar quines són aquestes accions, formes i expressions que despleguen a l'hora d'aterrar el procés migratori en la societat receptora i que evidencien la presència activa dels subjectes. El fenomen de les persones joves migrades és un problema social que requereix posar en debat les mirades adultocentristes i etnocentristes que deriven en processos de menització i etnicització i posar en context els enfocaments de les necessitats i de les capacitats que predominen en la majoria dels estudis. Per donar resposta a aquestes expectatives, el treball pren forma d'un assaig sobre les idees al voltant del poder d'agència i la construcció del subjecte jove migrant i una recerca biogràfica i anàlisi de les narratives dels joves. Es combinen tres tècniques d'abordatge metodològic: un treball de camp a partir de l'experiència professional en un Servei de Protecció d'Emergències per a joves migrants, una recerca bibliogràfica i una recerca biogràfica-narrativa. La investigació aporta una nova mirada per a l'acció socioeducativa en joves migrants: passar del subjecte receptor de les polítiques a un subjecte actiu que se les apropia, les reformula i innova en les seves condicions d'existència. Aquest canvi de perspectiva possibilita reconèixer el poder dels joves de decidir i actuar per si mateixos en la definició del seu projecte personal, familiar i social. Un pas que requereix recuperar veritablement la perspectiva comunitària per propiciar que tant els joves com la societat receptora puguin construir un nou marc de referència que superi els discursos i dinàmiques segregacionistes.

Paraules claus:

Joves migrants, poder d'agència, servei de protecció d'emergència, acció socioeducativa, minorització, etnicització, identitats

Correu de contacte: solesegrete@gmail.com

*Excuse-moi d'exister, excuse mes sentiments
Et si j'dis que j'suis heureux avec toi, je mens
Excuse-moi d'exister, excuse mes sentiments
Rends-moi ma liberté, je te l'demande gentiment
Liberté – Soolking (2019)*

1. Introducció

La temàtica que ocupa les següents pàgines ha estat un tema essencial en els últims anys de la meva experiència professional. Centrar-me en els joves migrants en el context del sistema de protecció del menor resumeix tot un procés d'acció-reflexió com a educadora d'un centre d'emergències al llarg de gairebé tres anys. I per això vull recuperar aquí la meva experiència, com a gènesi de la pràctica en un diàleg permanent amb la teoria.

Finalitzant l'estiu de 2018, l'arribada de joves migrant sols des d'Àsia i Àfrica “col·lapsa” els serveis de DGAIA (segons es presentava mediàticament el fenomen¹). Al setembre d'aquell estiu em vaig incorporar com a educadora en una entitat per treballar a un macrocentre experimental (o sigui, que no forma part de la xarxa oficial) d'atenció immediata. Tot era caos i desconcert barrejat amb alegria i ànsia dels joves de sentir que estan apropant-se a allò que algú els havia explicat que trobarien a Barcelona. El romanticisme per la professió i les ganes prevalien en un ambient en el qual tot fluïa de manera inesperada. Sempre tornava l'endemà a treballar i això durant les primeres dures èpoques era tot un gesta.

“Coge 10 chicos y haz lo que puedas” em van dir només arribar. La gran majoria dels nois tenia disset anys, i alguns pocs no arribaven als setze. Aquest aspecte no volia dir més que en el millor dels casos, tenir temps abans dels divuit per tramitar la documentació delimitava qui continuava dins del sistema i qui anava al carrer.

Garantir les necessitats bàsiques era el nostre l'encàrrec. Per als joves, la missió estava gairebé complida: creuar a Almeria, o la que sigui la porta d'entrada, i “corre, corre Barcelona” o sigui arribar a qualsevol punt sud de la península i després córrer fins a Barcelona. Ciutat

¹ Exemples de cobertura periodística: “Los menores extranjeros desbordan un sistema de protección ya colapsado”, Después del Col·lapse - Falla alguna cosa a la DGAIA?, El aumento de menores extranjeros solos colapsa el sistema de protección

dels somnis, del progrés, del futbol, la comunitat de “los centros buenos”. Final del viatge per a alguns, i d'un respir per a uns altres abans de continuar el camí. Un cop a Barcelona, “corre corre” també era un sinònim d'escapoliment, de fugir d'un lloc que no era l'esperat.

L'acció socioeducativa al centre consistia en accions centrades en les activitats de la vida diària i atendre les necessitats relacionades amb el coneixement de les llengües i cultures del territori, hàbits de salut i higiene, habilitats socials, valors i gestió emocional. En aquell moment en cridava l'atenció dues coses: Què ens possibilitava pensar els nois com a simples receptors de continguts? I Com podia ser que un noi que s'embarcava en un procés migratori internacional sigui un jove desposseït d'habilitats socials? Sovint, experimentava l'acció socioeducativa com a un monòleg, frases i fets que es perdien en un buit aparent, interaccions poc clares i senyals difícils d'interpretar. Més d'un cop em sentia fent un discurs prefabricat en el qual els joves no se sentien interpel·lats. Almenys jo com a educadora, cada dia em preguntava on eren realment els joves i intentava trobar pistes que evidenciessin la seva presència activa. Organitzàvem les seves respostes en el marc d'un ampli ventall de tipus de joves: els integrats, els bons, els dolents, els refractaris, els complaents, els respectuosos, els irreverents, els escapolits, els que s'ho mereixen tot i els que ho desaprofiten tot. Però, no era tot allò respostes concretes conscients o inconscients sobre el lloc que se'ls ofereix?, No són indicis d'un autèntic diàleg?

Amb el temps marxo a un altre servei experimental enmig del bosc allunyat de les ciutats i amb escasses connexions de transport públic. En dos anys i mig el centre va passar de ser un recurs per a menors d'edat a atendre majoritàriament joves majors d'edat amb pròrrogues de mesures assistencials i amb estades que arribaven a l'any o més. Tot allò ens obligava a comportar-nos com un recurs de primera acollida o altres serveis d'autonomia, però sense tenir les competències, els recursos humans i materials, a més de treballar sense cap pla de treball personalitzat.

Avui, a finals de maig de 2021, escric aquesta introducció amb la sensació que tot torna a començar. Més de 1500 nois marroquins esperen a Ceuta poder ingressar a la península, uns altres esperen des de gairebé un any a Canàries. Es repartiran per les comunitats autònomes diuen... i comença la lluita descarnada pel repartiment de les partides pressupostàries que segurament es posaran en joc. Aquesta arribada és una nova oportunitat per fer-ho diferent?, o es tornaran a fer bescanvi de persones i omplir cases de colònies per crear centres precaris i sobreocupats²?

² “La Generalitat recorre a hotels i albergs com a centres de menors provisionals” Notícia El Periódico 31/05/2019

Amb la meva experiència professional (curta, però intensa) com a ancoratge, en el present TFG em proposo abordar **el poder dels joves d'obrar i intervenir en el context immediat i dins del sistema d'atenció d'emergència**. Esbrinar quines són aquestes accions, formes i expressions que despleguen a l'hora d'aterrar el procés migratori en la societat receptora. No pretenc fer una explicació exhaustiva del fenomen ni abastar tot un ventall de situacions; però si apropar-me al problema des de l'òptica singular de tres joves amb el propòsit de fer circular noves reflexions i deixar oberts interrogants que activen altres lectures.

Objectius

- Posar en relleu el poder d'agència dels joves emigrats en l'acció socioeducativa en els dispositius d'atenció d'emergència.
- Conèixer les estratègies de supervivència, resistència, negociació i adaptació que els joves emigrats despleguen i que formen part d'aquesta agència.
- Comprendre com aquestes formes i expressions del poder d'agència interpel·len els dispositius d'atenció.

2. Algunes notes i aclariments

Cada vegada que necessiti referir-me al col·lectiu en general, que integra nois i noies de totes les edats, faré servir al llarg del treball el nom "*Infants i joves migrants sols*", ja que ens permet apropar-nos al fenomen des de la idea de la persona "*que migra*", és a dir, un procés dinàmic que evoca sobretot dos espais dels migrants: el país d'origen i el país d'arribada un procés en constant actualització.

Quan precisi referir-me al subjecte particular del meu treball, parlaré de "*els joves*" per dos motius:

- En el present treball em centro en joves que ja tenen la majoria d'edat complida i que han entrat al sistema de protecció del menor amb almenys disset anys. Avui dia és molt minoritària l'arribada de nois menors de disset anys i en tot cas menors de setze, en general accedeixen al sistema oficial d'atenció del menor i no a l'experimental.
- També em centro només en nois, ja que la meva experiència és amb nois, per la qual cosa entenc que tinc més referències per poder abordar el fenomen. A més a més, considero que integrar nois i noies en el mateix abordatge podria implicar invisibilitzar moltes diferències de gènere que creuen i habiten les experiències dels subjectes.
- Al llarg de treball, abordo el fenomen de joves migrants en clau general. Per raons derivades de les possibilitats reals és que em centro en nois del Marroc. Són nois que ja coneixia del centre en el qual abans treballava i que podia contactar actualment.

3. Marc normatiu i evolució a Catalunya

Aquest apartat contempla una breu entrada al fenomen de la infància i la joventut migrant i l'emmarcament que fan les lleis. A continuació, enfocarem la situació a Catalunya i abordarem el sistema de protecció i el model d'atenció des dels serveis d'emergència.

3.1. *MMNA*

Des de fa anys el treball amb infants i joves migrants sols és objecte de gran diversitat de continguts acadèmics i experiències socioeducatives. Parlem de menors, d'infants i joves, migrants, estrangers, no acompanyats, que viatgen sols o sense referents adults en el territori, que venen de diversos països d'Àfrica i Àsia a la recerca de noves oportunitats. Aquest fenomen s'ha naturalitzat en la societat sota l'acrònim **MMNA** (Menors Migrants no Acompanyats)³. Des de les administracions i institucions, aquesta etiqueta s'utilitza sistemàticament per denominar a una diversitat molt complexa de nois i noies, situacions i característiques.

Actualment, i per evitar les conseqüències estigmatitzants de l'etiqueta, des de diferents entitats es fan recomanacions. La Guia de bones pràctiques per a centres del Sistema de protecció a la infància i l'adolescència (Generalitat de Catalunya, 2012) recomana fer servir els termes infant i adolescent (i joves) en comptes de menor, "ja que és un concepte susceptible de ser interpretat com a expressió de minoria de capacitats, estigmatitzador en el sentit que s'utilitza només per referir-se als nens i les nenes del sistema de protecció i de caràcter jurídic (p. 19). Des del meu interès, posar en pràctica aquesta proposta lingüística, a més de permetre desenfocar i posar en debat la qüestió de la minoritat amb tots els seus efectes, ens permet centrar-nos en cicles vitals de vida, en processos vitals.

3.2. *Protecció del menor i llei d'estrangeria*

En aquest marc intervenen dos aspectes claus per delimitar el fenomen: l'edat i la procedència. Ambdós supòsits posen en joc una doble condició que els sotmet a dos tipus de normes jurídiques relatives a la protecció: com a menor d'edat i la condició d'estranger. De la primera qüestió sorgeix un altre aspecte important: el fet de no comptar amb família o tutors al territori.

³ Menors Migrants no acompanyats (MMNA) Nomenclatura que es fa servir des de les institucions d'intervenció social i que ha transcendit a tots els àmbits de la societat inclosos als mitjans de comunicació

No aprofundiré en les lleis que regulen el tema, però en tot cas, ser menors d'edat és la principal condició que s'anteposa segons la Convenció sobre els Drets de l'Infant de 20 de novembre de 1989. Des d'aquest punt de partida, el tractament jurídic anteposa la qualitat de "menor" per davant de la condició d'estranger i migrant. Aquest aspecte posa en relleu tres fonaments que guien, o haurien de guiar les accions en l'atenció i protecció: el principi d'igualtat i no discriminació, el principi de l'interès superior de l'infant i el principi de no devolució. Més endavant, veurem que no tots els principis estan garantits i que la qualitat de menor no és la que prima en el disseny del sistema en el qual ingressen.

3.3. *Situació actual a Catalunya*

Catalunya, dins del context espanyol, s'ubica com a una de les destinacions més valorades pels infants i joves migrants. Segons dades d'un estudi de la Generalitat de Catalunya (2019a), el 91,9 % dels infants i joves que arriben afirmen que Catalunya és el destí final del seu procés migratori. L'atractiu de Barcelona com a destí migratori, l'imaginari sobre l'atenció que se'ls dispensa pel sistema de protecció de Catalunya (centres no tan plens, paga, roba, tramitació de la documentació més ràpida, suport a la majoria d'edat) són part dels motius principals de l'arribada a Barcelona dels infants i joves migrants no acompanyats (Generalitat de Catalunya et al., 2017). A Catalunya, és la Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència (DGAIA) l'organisme responsable de la protecció dels menors.

Tant a Catalunya com a l'estat espanyol, les arribades d'infants i joves són una constant, any rere any. En el 2018 es produeix un augment espectacular situant-se en 3709 arribades, mentre que l'any anterior es tractava gairebé de la meitat (Generalitat de Catalunya, 2019a).

El gener del 2019, atenent aquest increment, la Generalitat de Catalunya presenta l'Estratègia catalana per a l'acollida i la inclusió dels infants i joves emigrats sols (Generalitat de Catalunya, 2019b). L'Estratègia sorgeix com una eina per acollir, incloure i apoderar els infants i adolescents emigrats sols perquè puguin decidir en llibertat el seu projecte vital des d'una perspectiva comunitària. I en aquest sentit per primer cop es determina les prioritats d'actuació per a tota la comunitat autònoma i s'unifica la nomenclatura d'infants i joves emigrats sols per a tot el col·lectiu, per tal d'evitar altres etiquetes estigmatitzants.

Segons dades actualitzades el març de 2021 de la Secretaria d'infància, adolescència i joventut, entre el 2015 i el 2021, el 70,4 % dels infants i joves arribats a Catalunya tenien entre setze i disset anys i només el 4,2 % eren noies. Avui dia el sistema de Protecció dels menors (DGAIA) de Catalunya acull 3354 migrants, dels quals només el 3,1 % del total són noies que han emigrat soles (Generalitat de Catalunya, 2021).

Aquests infants i joves són majoritàriament nois, d'entre setze i disset anys (68,7 %), que provenen del Marroc (70,5 %), seguits pels de l'Àfrica sud-sahariana (16,4 %) (Ibd, 2021). El 58,1 % del total ja té divuit anys o més, i es mantenen dins del sistema com a tutelats o amb pròrroques assistencials (Ibd, 2021).

Un estudi realitzat per la Generalitat de Catalunya (2019) sobre els infants i joves emigrats sols entre 2017 i 2018 evidència que:

- Les tres principals raons per emigrar del país d'origen són la falta d'expectatives en origen (59,9 %), la situació de pobresa en origen (54,7 %), raons laborals (51,0 %)⁴.
- El 78 % dels infants i joves entrevistats han consensuat amb la seva família el seu projecte migratori.

Un punt a destacar és que en els estudis recents, com especifica Cónsola Párraga (2016), es produeix un gir en el perfil i cada vegada més, arriben infants i joves que perceben una possible millora en l'atenció a través dels mitjans de comunicació i viatgen amb aquesta perspectiva, adolescents i joves no tan necessitats econòmicament com fa uns anys.

Un cop els joves assoleixen la majoria d'edat, una minoria són derivats a recursos per a majors, altres es mantenen al centre amb mesures de pròrroga assistencial, la gran part surt del centre i va al carrer, generant així un **nou sensellarisme**. Vázquez Villamor (2021) al respecte diu que la polaritat en les polítiques de la recepció és més que evident: "passen d'una situació de protecció legal plena a una situació de vulnerabilitat social, institucional i legal que en dificulta la integració en la societat de destí" (p. 74). A pesar dels esforços que l'administració pugui fer, les dificultats per accedir a la documentació, al mercat laboral i a l'habitatge són factors que segons Amal i Garcés (2021) generen les condicions perquè la gran majoria de joves quedi immers en un procés d'exclusió social de difícil sortida.

A més, com assenyalava Cónsola Párraga (2016), no tots passaran pel sistema de protecció de menors i alguns es queden vivint al carrer o en cases ocupades, mal acompanyats per família extensa o xarxa social i treballadors/es del sexe. Aquesta situació impacta en la societat receptora i els mitjans de comunicació amplifiquen i distorsionen la problemàtica generant així una posició de rebuig molt forta i sostinguda.

També és interessant tenir en compte que fins a un 80 % de nois comptarien amb xarxa de parents, més o menys propers, a l'Estat espanyol" (Comas & Quiroga, 2005, p. 233) i que

⁴ Podien assenyalar fins a tres raons - pregunta oberta

per diferents motius (lleï d'estrangeria, no rebre ajudes, etc.) no poden fer-se càrrec. Aquest aspecte posa en relleu la necessitat del treball amb les famílies en el procés d'acolliment al territori.

3.4. Serveis de protecció d'emergència

Les conseqüències del creixement en les arribades de l'any 2018 provocà la massificació de centres i l'espera d'una plaça en comissaries o Fiscalia de Menors, causant situacions no adequades per la preservació dels drets dels infants i de l'atenció humanitària més bàsica (Generalitat de Catalunya, Ajuntament de Barcelona i Consorci de Serveis Socials de Barcelona, 2020). A partir d'aquí, la DGAIA es va veure "abocada a buscar noves fórmules per atendre la realitat específica d'aquests menors d'edat, per tal de poder prestar l'atenció immediata".

Per aquest motiu es creen **serveis especials experimentals de protecció d'emergència** (Generalitat de Catalunya, 2020) amb equips professionals les 24 h i l'encàrrec de garantir la cobertura de les primeres necessitats d'aquestes joves, la primera atenció integral mèdica, educativa i psicològica; donar suport jurídic i elaborar una primera anàlisi social de la situació de l'adolescent, de les seves relacions familiars i del seu projecte de vida / itinerari migratori.

D'això entenem que el sistema de protecció a Catalunya no garanteix el principi de no discriminació. Quan els infants i joves ingressen al territori es despleguen els protocols de detecció i identificació en els quals actuen Fiscalia de Menors i Mossos d'Esquadra. Segon, es crea per ells un sistema experimental fora del sistema oficial d'atenció als menors. Per tant, no es prioritza l'edat sinó l'origen i preval la condició d'immigrant com a fet discriminatori.

La realitat també indica que la manera de gestionar els recursos adreçats a persones joves migrades no resulta tan clara ni organitzada. Per exemple, Vázquez Villamor (2021) relata experiències amb el col·lectiu que es troben molt lluny de les pràctiques esperades. A diferència de la majoria d'autors que han aprofundit en el col·lectiu de joves migrants, l'autor, que s'ha centrat en els equips i centres, explica com ha canviat el perfil professional de les persones de l'equip educatiu i s'ha passat a contractar vigilants i personal de seguretat per realitzar en teoria les mateixes tasques. També denuncia l'entrada amb força de les entitats del tercer sector sense ànim de lucre per disputar-se el negoci de la gestió de la pobresa imposant un model de precarietat tant en l'atenció com en les condicions laborals de les persones treballadores. Aquestes paraules, deixen al descobert amb sinceritat i crítica els discursos de bones intencions i bones pràctiques que des de les veus legitimades s'emeten.

I encara que siguin veus noves o poc publicades, prenen rellevància en veure com el sistema a més d'experimental, també és precari i deficient.

3.5. *Model socioeducatiu dels centres residencials*

El model d'atenció a infants i joves migrants es basa en un circuit especial experimental diferenciat (Generalitat de Catalunya, et al., 2020) per donar atenció a les necessitats bàsiques i socioeducatives, la integració en la comunitat i el treball amb les famílies (Cónsola Pàrraga, 2016). Aquests dos últims aspectes són els més complexos. Amb relació al primer, són escasses les opcions reals pels joves d'endinsar-se en el món "real", tot és creat per a ells: des dels centres, els pisos d'autonomia, les formacions i les oportunitats laborals.

L'estratègia catalana proposa centrar les accions socioeducatives i l'atenció en els menors com a subjectes de dret i donar importància al projecte vital propi de cada noi/a en el disseny de l'itinerari del procés d'acollida (Generalitat de Catalunya, 2019b). És a dir, tenir en compte el menor i com diuen Setièn i Berganza (citats per Cónsola Pàrraga, 2016) allunyar-se de la infantilització que els models de protecció poden crear i fomentar la participació i l'autonomia dels infants i joves.

La pedagogia de la vida quotidiana, la participació i la normalització són els pilars de l'acció socioeducativa en els centres residencials (Generalitat de Catalunya, 2012). Segons la teoria, amb relació a les fases del treball amb els subjectes, el model d'acció socioeducativa en entorns residencial generalment defineix tres fases: "el acercamiento al menor, la creación de los vínculos y la muestra de los recursos existentes y, finalmente, la derivación, si el menor la acepta, para satisfacer sus necesidades" (Cónsola Pàrraga, 2016 p. 52).

En la pràctica podríem diferir d'aquests supòsits, els itineraris i recorregut de les persones joves migrants tal com evidencien molts estudis (Bravo & Santos-González, 2017; Alonso Ramírez, 2019; Quiroga, 2011; entre altres) es basen en la satisfacció de necessitats immediates per impulsar un procés d'inserció sociolaboral accelerat i deixar de banda l'atenció de la singularitat de les trajectòries. Vázquez Villamor (2021) afegeix que "les accions educatives se centren cada cop més en la contenció emocional de situacions límits" (p. 78) i les entitats s'enfoquen en contenir els conflictes amb vigilants en les portes per **contenir**, és a dir, garantir l'ordre i mantenir el control, més que propiciar espais segurs en els quals els joves puguin expressar les seves emocions, contradiccions i validar la seva experiència.

4. Marc conceptual

En aquest apartat abordarem en primera instància la construcció del subjecte jove migrant en el marc dels discursos envers la migració i la minoritat. En segona instància, l'acció socioeducativa com a marc estructural i estructurant de relacions en l'acollida residencial. En tercera instància, el poder d'agència dels adolescents i joves migrants com a poder de transformació del territori.

4.1. *Construcció de la figura jove migrant sol*

4.1.1. *Migració i discursos*

Migrar implica processos d'elaboració d'experiències migratòries impossibles de catalogar perquè existeixen tantes experiències com persones que migren en què cadascuna té una història que influeix en les seves identitats i en la seva trajectòria tant personal com social.

Monteros (2007) ens diu que els discursos polítics i científics sobre minoritat i migració són més que simple retòrica: permeten fer coses, pràctiques, construeixen realitat i intervenen sobre ella, instauren determinades visions i divisions del món. I també des del meu parer, tenen aquest poder performatiu que s'evidencia en els programes d'intervenció com a mecanismes concrets que busquen regular, conduir, disciplinar i crea el subjecte menors migrants no acompanyats, "identificados a partir de características biológicas o 'culturales' externas, que les son consustanciales y, por tanto, casi inmutables" (García Martínez, 2008, par. 36). Des de l'inici del procés en la societat receptora, l'ingrés dels subjectes al sistema a través de les comissaries té una connotació negativa i la situació es vista des de la societat com a inacceptable, ja que els menors al carrer sense supervisió adulta requereixen una intervenció social (Gómez & Alatorre, 2014).

En el marc del pensament colonial, és a dir, lectures sobretot etnocèntriques i eurocèntriques, els contextos de treball intercultural amb migrants conformen un entramat de bones intencions i de pràctiques que perpetuen les asimetries i distribució desigual del poder. En aquest entramat, les persones joves migrants són convocades per ocupar diverses posicions socials i categories que no només estereotipen la seva figura, sinó que també els vincula directament amb problemàtiques socials amb connotacions negatives. Com diu Frigerio (2008), el territori de destí pot esdevenir-se en un terreny en el qual "el niño como extranjero, como alteridad radical, puede atraer en los adultos los fantasmas de lo temible, lo desconocido no controlable y no pensable".

A diferència de la migració adulta, la migració d'infants i joves desafia diversos sistemes de control. “Ante la pérdida en los referentes de sentido como la escuela y el trabajo, instituciones en crisis, los niños, niñas y jóvenes de la región diseñan estrategias entre las que encuentran las migraciones y la evasión a esos marcos estructurales” (Acuña González, 2016, 06/10/2021 10:06:00p. 49).

Reforcem aquí les idees que fan de la migració d'infants i joves un procés dinàmic, viscut i propi d'una etapa vital que és l'adolescència, en un sentit ampli, atenent la diversitat cultural. Els viatges motivats i/o pressionats pels amics, l'experiència migratòria com a un ritual de pas a l'adulthood, la recerca de noves i diferents possibilitats, fugir del control de les institucions (familiars, polítiques, religioses...), i com afegeixen Comas i Quiroga (2005), complir el somni del viatger, de l'aventurer o de l'explorador, segueix més vigent que mai entre els adolescents com a una raó per emprendre el procés migratori. En definitiva i coincidint amb els trets característics de l'adolescència i joventut és “l'acció de rebel·lar-se contra una societat que els rebutja i contra una nova societat en la qual són uns subjectes aliens” (Ibd, 2005).

4.1.2. *Menització i etnicització del col·lectiu*

En aquest marc discursiu que crea i recrea una figura de la persona migrant, trobo rellevant recuperar dues aportacions que clarifiquen la manera en la qual els discursos perfilen el subjecte jove migrant i construeixen el relat amb dues temàtiques centrals: la menització i etnicització del col·lectiu.

Sedano i Collado (2013), parlen d'una **menització** del col·lectiu amb tres components negatius:

Primer, discursos i pràctiques de **minorització** que per una banda i com també assenyalen Comas & Quiroga (2005), Monteros (2007) entre altres, operen com a una limitació truncant les intencions i expectatives del procés migratori en funció de retallar drets i obligacions segons l'edat. Per una altra banda, com diu Frigerio (2008), són sobretot joves “menors”, un adjectiu que evoca pensar en termes de vulnerabilitat, de protecció, de correcció.

Segon, una **marroquitxació** que homogeneïtza als infants i joves migrants com a marroquins i “les adscriben un conjunto de rasgos inamovibles com a “su cultura: una cultura y una religión (el Islam) que además se construyen como esencialmente distintas y amenazantes para la «cultura española»” (2013, p. 199). En termes més amplis, la mirada de Gabrielli (2017) proposa pensar-ho com a l'exclusivitat de l'afer cultural que predomina sobre el col·lectiu i que l'autora defineix com a l'etnicització de les qüestions juvenils, és a dir, explicar-ho tot en termes ètnics.

Tercer i últim aspecte, la condició de **no acompanyat**. És des de dins del marc jurídic administratiu que es refereix al fet que viatgen sense familiars o referents adults, una altra manera de negativitzar els processos migratoris atès que se'ls neguen llaços i vincles de suport. De fet, no viatgen sols, la família i la xarxa d'amics, ja sigui per preparar el viatge, per portar-lo a terme o per aterrar en la societat d'acollida és fonamental, segons Comas & Quiroga (2005).

4.1.3. *“Chico de centro”*

En el fet migratori, ser menors és només una percepció que indica accedir a un sistema mitjançant el qual podran regularitzar la seva situació, estar dins o fora del sistema, ja que com assenyala Del- Sol- Florez (2012), les diferències entre l'edat biològica i l'edat cultural s'interpreten i es perceben segons les diferents procedències culturals i socials i pels joves no és un fet condicionant del projecte migratori.

Per tal d'atendre l'especificitat de les persones joves migrades s'ha creat un circuit diferencial experimental, espais i temps particulars, que a més d'operar en termes de menització i etnicització, segons Mezzadra (citada per Gabrielli, 2017) també les allunyen d'un aterrament integral al territori. En aquest sentit és que el circuit com a dispositiu performatiu de relacions, institucions, pràctiques i discursos posiciona als subjectes (Posada, 2013, p. 82) i inscriu en els cossos una forma de ser (García Fanlo, 2011) arrelada a determinades condicions que els fan possible.

Tal com diuen Setien & Berganza (2006) aquest circuit especialitzat en part es crea perquè hi ha una reticència a barrejar-los amb les persones autòctones. Aquest fet consolida dinàmiques de guetització i falta de coneixement de la societat creant mons paral·lels (Planella, 2008) que dificulten l'aterrament del procés migratori al territori. I que com diu Monteros (2007), els fa viure en una relació complexa i contradictòria amb la pertinença, ser d'aquí i ser d'allà.

Arribats a aquest punt, podem dir que la construcció del subjecte migratori es nodreix dels discursos i pràctiques de “menització” al mateix temps que estructura les identitats individuals i socials dels subjectes sota la categoria “noi de centre” entorn de la producció de subjectivitats i l'apropiació i interiorització de normes i rutines pròpies de la idea de normalització instituïda pel sistema de protecció (Ramiro, 2015).

En definitiva, la categoria de noi de centre lligada a la inclusió diferencial dels joves migrants assumeix la diferència “entre «nuestros» niños y esos niños «de otros»” (Sedano & Collado, 2013, p. 197) al mateix temps interpel·la la constitució de les identitats dels subjectes.

En la societat d'arribada, la categoria “noi de centre” els etiqueta en tan menors, que fugen de la casa, que s'aventuren sense opcions clares arriscant la vida. Tot això pot englobar un relat lligat a la perillositat i vulnerabilitat.

Tenint en compte aquestes idees, seguint a Castells (2001) podem reinterpretar la categoria “noi de centre” com a la construcció social d'una identitat marcada per les relacions de poder en el sentit d'una **identitat legitimadora** que d'alguna manera s'imposa des del sistema de protecció i des del paradigma d'acció socioeducativa. Però els joves poden no reconèixer la identitat legitimadora, i aquesta disputa possibilita l'aparició d'una **identitat de resistència** que pot reforçar aspectes o situacions contràries. En la lluita entre identitats, la **identitat projecte**, es recrea des d'un nou lloc i reconstrueix el projecte que ha portat els ha portat fins aquí.

Aquestes identitats que interactuen en i amb el subjecte, ens ajuden a veure com es manifesten en una zona de conflicte diferents valors, normes i creences que fins i tot poden ser presentar-se com a antagòniques. La identitat no és única, però a la societat receptora se centralitza la multiplicitat d'identitats en una identitat social estigmatitzada: “**els menas**” com a única identitat.

4.2. Acció socioeducativa

En la lluita d'identitats entra en joc l'**acció socioeducativa** com a un tipus d'acció que “involucra diversos actores, estrategias, escenarios, modos de intervención, niveles de incertidumbre, etcétera, y que sobre todo lleva implícita la intencionalidad de transformar una determinada circunstancia, dinámica o realidad, lo que remite a proyectos de sociedad” (Gómez & Alatorre, 2014 p. 2). Des d'aquest prisma, l'acció socioeducativa no és quelcom ingenu, és més complexa encara, ja que produeix un efecte no només en els subjectes sinó en tot l'entramat d'actors, en els escenaris i en les estratègies, dona un lloc als actors i posa en joc pràctiques educacionals que interpel·len sentits i interpretacions.

En altres paraules, els recursos de protecció com a contextos existencials performatius contribueixen a la producció de subjectivitats, a la legitimació d'identitats, per quan signifiquen normes, valors, llenguatges, eines, procediments i maneres de fer. Com diu Planella (2015) “la pedagogía juega un papel central: se trata del principal dispositivo de autorregulación de las sociedades a través de la producción, tal vez, de sujetos autónomos, de sujetos que pueden decidir sobre sus vidas, pero sin perder de vista los marcos sociales que la regulan, la vigilan y la protegen” (p. 29).

La **normalització** i la pedagogia de la vida quotidiana són components fonamentals de l'acció social a l'àmbit residencial. Tots dos components, per una banda, faciliten la circulació del subjecte i la incorporació a la societat de la seva època i, per una altra, situen a l'educació entre el subjecte i el món present en totes les dimensions construint un subjecte del tot educable, transparent i una educació sense límits (Palomero, Brignoni i Fryd, 2020). Però a parer meu, el poder de performativitat dels discursos i les pràctiques sobre els subjectes no es reproduïen en un buit, sobre un subjecte passiu i aliè a tot. En tot cas, aquestes idees presenten un doble joc dels marcs institucionals de la intervenció social a l'hora de trobar-se amb el subjecte: el fet d'intentar orientar i encarrilar unes maneres de ser i de fer, possibilita resistències i/o esclatxes que deixen lloc a l'autonomia i llibertat dels subjectes.

És així que subversió, la resistència a les interpel·lacions, la fugida dels llocs, la recerca d'alternatives, la creativitat en les maneres de ser i de fer, són totes vies del desig de canvi, transformació, emancipació i realització. Els comportaments, respostes, interaccions, tot el camp relacional dels infants i joves migrants comença, sota aquest prisma, a tenir un altre significat. Ocupar el lloc o posar-lo a debat, ser un noi de centre, un "mena" o qüestionar la identitat presentant altres propostes. El conflicte d'identitats que parlava Castells pren aquí rellevància i ens permet construir un altre relat.

4.3. Poder d'agència dels joves

4.3.1. Agència

L'autonomia i la llibertat ens obren una altra finestra. L'autonomia ens convoca a recuperar el subjecte i les seves capacitats, però hem d'anar més enllà i posar l'accent en el subjecte i les interaccions amb l'entorn, el poder d'obrar i provocar un efecte en l'entramat social que el condiciona.

El concepte **agència** ens mobilitza a invertir la perspectiva. Amb aquest concepte és quan realment vaig entendre aquella idea tan escoltada de "*ni els discursos governen tot, ni tot es pot educar, ni el subjecte és una transparència evident i previsible*".

Agència ve del llatí i vol *agentia*, de *agens -entis*, "el que hace" (segons la Real Academia Española, 2001). Centrar l'agència com a un poder del subjecte, "el que fa" ens obre l'oportunitat de deixar enrere la idea que defineix al subjecte pels lligams amb l'estructura. Ara les seves pràctiques socials interpel·len i actualitzen l'estructura i el posiciona com agent actiu. I podem dir que és aquí, després de la idea d'autonomia del subjecte on comença la

d'agència. Allò que no podem predir ni controlar, a partir de les respostes i accions dels joves migrants podem llegir la verdadera interacció i diàleg entre subjecte i estructura.

Els autors Pavez-Soto & Kattan (2019) recopilen les accepcions més rellevants sobre l'agència en els estudis sobre la infància: segons Guiddens, el poder de l'agència consisteix en la capacitat de produir un efecte, una diferència en tant l'agent pot "obrar d'una altra manera", perquè té la capacitat d'intervenir en el món (o abstenir-se d'això) i influir sobre els processos. Para Sen és la capacitat com a poder, en aquest cas, remet a la possibilitat de l'agent d'aconseguir un assoliment, d'acord amb el que ell ha definit com a valuós. Deleuze i Guattari parlen d'agenciament com a la interrelació d'elements heterogenis, però que necessàriament deuen compartir un territori i tenen un esdevenir.

Tenint en compte tot això, l'agència és el poder de transformació de l'entorn, de la realitat i de la influència en direcció al futur. És el desig en acció. És el poder de resistència, de fuga, de transgressió, de ruptura o de continuïtat "pero un poder ejercido en medio de situaciones estructurales constrictivas" (Monteros, 2007, p. 38), en un territori, entès de manera molt simple, "como una construcción social resultado del ejercicio de relaciones de poder" (Herner, 2009). Entendre l'agència com a un poder, ens permet potenciar encara més l'agència com a un procés d'activació del subjecte. Perquè el poder circula, es transforma, possibilita o limita. Parlar de capacitat d'agència se circumscriu a una mirada més passiva centrada en el subjecte com a únic responsable, el qual té la capacitat o no la té, o si s'entrena per desenvolupar-la.

Entès en aquest sentit, el poder d'agència no és un fet individual, sinó que té un caràcter relacional, l'agència és part consistent de la presència social del subjecte i de les condicions històriques. Les persones actuen, prenen decisions a través de les constriccions i els marges de maniobra existents (Herner, 2009) posant en joc els seus coneixements, habilitats i experiències. Entren en joc els projectes de les persones joves migrades no com a un rellevament de necessitats i expectatives, sinó com a la construcció constant d'una trajectòria que necessita complir desitjos i expectatives, validar les seves experiències i maneres de fer, per operar positivament en les seves vides.

4.3.2. Del subjecte a l'agent

Diversos treballs acadèmics portem el concepte d'agència a l'estudi de les migracions i de la infància (Acuña González, 2016; Monteros, 2007; Pavez-Soto & Kattan, 2019) però tal com afirmen Vázquez i Mena (2020) en la literatura espanyola és molt incipient i en general

es fa servir per contrarestar la idea dels migrants com a éssers vulnerables o víctimes obligades pel seu entorn a migrar.

És per això que l'agència reconfigura les migracions amb un caràcter actiu, de plena consciència. Els infants i joves migrants “toman la decisión de emigrar de forma autónoma y como proyecto individual, haciendo pleno uso de su «agencia» (Sedano & Collado, 2013, p. 194) demostrant un poder de decisió sobre les seves vides, que segons les perspectives etnocentristes i adultocentristes del món occidental, no correspondria amb la seva edat (Del-Sol- Florez, 2012). Reconèixer aquesta voluntarietat i decisió, implica entendre els infants i adolescents migrants com a subjectes de dret que participen i decideixen del tot sobre el seu procés migratori.

Pensar en aquesta forma de poder, ens permet pensar també en el poder dels mateixos subjectes en tant que poden reconèixer-se o no en les interpel·lacions de les diferents forces en pugna. No obstant això, tampoc podem afirmar que el poder d'agència dels joves migrants és uniforme ni tots posen en joc les mateixes estratègies de supervivència i adaptació. De la mateixa manera que l'etiqueta “mena” amaga la singularitat de cadascuna de les persones, omet la diversitat de respostes i estratègies que posen en joc. El poder d'agència integra i resulta de la **interseccionalitat** que els travessa, del sentit pràctic que s'esdevé de les seves biografies i pertinences individuals, socials, culturals i econòmiques heretades de les seves famílies i resignificades en l'entorn. En concret, la situació sociopolítica i econòmica del país, les relacions familiars, la classe social, la disposició de recursos econòmics, socials i culturals i, per tant, l'ocupació o no d'una posició de desavantatge social són elements clau no tan sols en origen sinó també en la societat d'acollida (Quiroga & Sòria, 2010) i per tant poden ser condicionants del poder d'agència dels subjectes que repercuteixen sobre els itineraris i trajectòries subjectives (Gabrielli, 2017).

A partir de la lectura del poder d'agència dels adolescents i joves migrants podem integrar el cúmul de respostes i interaccions que posen en pràctica durant el seu procés de relació i integració al territori com a un diàleg amb l'estructura i l'acció educativa i no com a una simple reacció de defensa o acomodament. Les estratègies de supervivència, resistència i les trajectòries donen compte de l'agència sobre la seva corporeïtat i presència situada, generen una novetat (Monteros, 2007). Com a conclusió anticipada, esbrinar les pràctiques del poder d'agència possibilita altres narratives dels subjectes, potencia la comunicació amb l'entorn que habiten.

Ara bé, de la mateixa manera que el poder d'intervenir està condicionada per la posició i el capital de l'agent, també ho està pel context institucional i per això que Gómez i Alatorre

(2014) refereixen com a cèrcols culturals, en el sentit que “las reglas del juego imperantes en algunos contextos (...) pueden obstaculizar los procesos participativos en las comunidades, fungir como frenos para la puesta en marcha de la capacidad de agencia, y limitar la acción colectiva” (p. 7).

5. Enquadrament metodològic

5.1. Aspectes metodològics

El present TFG és una tipologia híbrida entre un assaig i una recerca, que combina tres formes d'abordatge:

En la introducció recupero la meua **experiència professional**, font de les meues intuïcions, dubtes i hipòtesi, com a una mena de **treball de camp previ**. És un relat que apel·la a l'experiència com a eina de construcció de sabers pràctics per comprendre i dotar de sentit la pràctica professional com a educadora social i que m'interessa posar en contrast a partir d'una recerca bibliogràfica i una recerca biogràfica.

Mitjançant la **recerca bibliogràfica** pren forma i contingut l'enquadrament normatiu i teòric. Per una banda, una recerca bibliogràfica general sobre l'estat actual de la situació a Catalunya a partir d'estudis i articles des del vessant legal i normativa del sistema de protecció d'emergència i l'evolució de les dades. Per una altra banda, un marc teòric, que pren forma d'assaig, i reuneix mirades de diferents autors i autores sobre la problemàtica de la migració infantil i juvenil i el poder d'agència migrant. Cal remarcar que la bibliografia sobre l'agència infantil i juvenil és una mirada molt incipient i que encara avui prevalen sobre aquest fenomen les lectures adultocentristes. Aquest fet ha comportat fer una revisió de les propostes actuals i elaborar un marc que integri l'agència de les migracions i els joves migrants com a subjecte de l'agència.

La segona tècnica utilitzada són les **entrevistes biogràfiques**, les quals ens permeten apropar-nos a un determinat fenomen des de la perspectiva dels subjectes, les interpretacions que en fan i com es conjuga amb les estructures i els discursos socials. És a dir, en paraules d'Alberich (2012) ens acosta "a la manera com la persona ha estat capaç de situar-se i encarar els seus diferents moments vitals" (p. 17) i ens permet abordar la trajectòria migratòria dels joves per conèixer les motivacions, somnis, dificultats, patiments, frustracions que els interpel·len i el significat que donen a tot això. L'entrevista etnogràfica és una trobada entre dues persones, en aquest cas una interacció particular com a investigadora amb els joves. Per tant, implica establir un acord entre dues persones en un clima de confiança i d'intercanvi entre narració i escolta. Part del clima de confiança es basa a garantir la confidencialitat dels relats i en l'explicació detallada de l'abast i les implicacions de la recerca (Alberich, 2012).

Particularment en el present treball, el fet d'haver tingut una relació educativa prèvia amb els joves, condiciona la relació d'entrevista, encara que no necessàriament de manera negativa. Per una banda, possibilita generar més de pressa un ambient de confiança i que estiguessin disposats a explicar la seva història. Per una altra banda, permet ser conscients, des de l'inici, de la desigualtat i asimetria en la relació i evitar que aquests aspectes distorsionin l'intercanvi. Per exemple, la relació prèvia podria condicionar la possibilitat que els nois expliquin situacions que creuen evidents o conegudes per mi. O deixar d'explicar coses que poden pensar que des de la meua posició de professional no es validin positivament.

Dins de l'estructura d'aquest TFG, la selecció de les entrevistes biogràfiques com a tècnica té gran rellevància per diverses qüestions:

En primer lloc, ens possibilita trencar amb la visió homogènia i mecanicista dels processos migratoris, ja que rescaten les singularitats de les trajectòries i les condicions històriques dels subjectes (Vázquez i Mena, 2020).

En segon lloc i seguint aquesta idea, ens possibilita valorar la veu dels joves, la seva experiència i el que pensen per posar en contrast les mirades academicistes o intel·lectuals sobre les migracions. Com diu Alberich "quan tractem una persona com un informant, admetem que aquella persona té un coneixement valuós, i és capaç de transmetre'l" (2012, p. 15).

En tercer lloc, els relats retrospectius ajuden a projectar un futur i pot significar canvis en les mirades que tenen sobre si mateixos, en la de la persona entrevistadora i també generar un impacte en com són mirats.

5.2. Selecció dels entrevistats

Les persones entrevistades són 3 joves marroquins que van passar pel sistema de protecció de menors de Catalunya fins a la majoria d'edat.

L'origen és el Marroc, encara que la procedència no ha estat un requisit. Des de l'inici, he pensat en nois amb històries singulars, que siguin capaços d'explicitar les possibles discrepàncies amb el sistema de protecció i que a més vulguin compartir-la. Això m'ha portat a pensar en nois que ja coneixia del centre d'emergència en el qual abans treballava i que pogués contactar avui dia. Aquestes pautes reduïen al mínim les possibilitats, però he

prioritzat les històries en si mateixes i els joves, que criteris de representació que evidentment poden esbiaixar les reflexions a les quals pugui arribar.

L'edat pròpiament dita, no era un requisit en si mateix, però sí que els relats biogràfics cobrissin gran part del procés dins i fora del sistema i, per tant, que ja haguessin sortit dels recursos de menors d'edat. A més podríem dir que els joves majors d'edat tenen més possibilitats d'assumir amb autonomia, responsabilitat i llibertat el relat de la seva història. Tots tres han estat informats degudament sobre l'objecte del TFG.

Des del primer contacte per realitzar l'entrevista els tres joves s'han mostrat d'acord en utilitzar el seu nom real.

6. Reflexions sobre les narratives

L'apartat s'inicia amb una breu presentació dels tres joves entrevistats. Tot seguit, es reconstrueixen els relats dels joves sobre l'experiència migratòria, prenent com a referències els aspectes més rellevants de la introducció i del marc teòric, pel que fa als discursos sobre la migració i la construcció del subjecte jove migrant, per explorar l'existència o no d'una presència activa que evidenciaria el poder d'agència dels joves.

Les reflexions s'organitzen en aspectes que ens permeten visualitzar ubicar les estratègies i accions que despleguen els joves durant tot el procés migratori, és a dir, abans del viatge, durant el viatge i a l'hora d'aterrar el procés migratori en la societat receptora. Aquests aspectes, evidentment no són esferes separades ni independents una de l'altre. L'esquematzació respon a la necessitat d'endregar la lectura.

6.1. Breu presentació dels entrevistats

Youness ve de la zona de l'Atlas, d'una regió lluny de la quotidianitat de les històries frontereres. En la família eren deu integrants. La seva mare és l'encarregada de les cures familiars i el seu pare és exmilitar i ja no pot treballar. Youness, poc abans dels divuit anys puja a una pastera amb l'objectiu d'arribar a l'estat espanyol. Per a Youness "*elegir*" ha estat l'acció més important, i és per això que el seu relat és un encadenament d'eleccions. Davant les vicissituds mai ha volgut perdre la sensació d'estar triant per si mateix.

Yasser ve de Tànger, ciutat de nord del Marroc de gran rellevància en la connexió amb Europa. Els pares es van separar quan el tenia quatre mesos, des de llavors, recorda haver viscut amb el pare, la mare, els avis, i fins fa poc amb la mare un altre cop. El seu pare té una botiga d'electrodomèstics. Amb ell recorda una relació en general distant, gairebé inexistente. La mare treballava en bodes i modelatge de catàlegs de roba típica del Marroc. Yasser va arribar a l'estat espanyol en avió, directament a Barcelona pocs dies abans de fer disset anys.

Yassine riu constantment, tot el que explica li desperta riures o ironitza les situacions. És del tot conscient de cada pas que ha fet i del que li ha costat. Ve de Nador, una ciutat al nord del Marroc. En la família són vuit, quatre germans ja estan casats i fora de casa, els altres dos viuen amb el pare i la mare, un d'ells és petit. Va sortir en pastera a la tarda des de Charrana, un poblet turístic que està a prop de Nador i va arribar a Almeria a la matinada, enmig de la foscor a una platja deshabitada.

6.2. Estratègies al voltant del projecte personal

6.2.1. Decisió de migrar

Migrar és una idea que més tard o més d'hora es cola en la vida dels infants i joves del Marroc. Un imaginari ple d'històries que nodreix el somni de migrar i comença a establir les bases per prendre la decisió d'iniciar un procés migratori. Aventurar-se en noves opcions en el cas de Youness, perseguir un somni com Yasser o buscar un futur diferent en el cas de Yassine, apareixen com a les motivacions principals que encaixen en la lectura que es fa al territori de la mancança d'expectatives en origen.

Els tres nois coincideixen que la idea de migrar, si bé pot partir d'una situació familiar, la decisió té més a veure amb ampliar possibilitats que al seu país veuen com a escasses o limitades. Per a Yassine, a 3er d'ESO va començar a pensar que havia de sortir del Marroc *"pues que en Marruecos no hay derechos y estas cosas, ¿sabes? Y siempre piensas tienes que salir de aquí. Porque no hay otras opiniones..."*. Youness siente que era su momento de procurar que a la seva família no li faltés de res: *"pues voy a probar mi suerte también... total que elegí también. (...) Es ahora que me toca hacer esto"*. Per a Yasser, migrar significava sortir de l'àmbit familiar i cultural. Estudiar música i canviar de país eren els seus objectius. *"He empezado a pensar que mi sueño es super mega grande y aquí esa cosa no se valora mucho, pues tengo que irme más lejos, donde puedo lograr mis sueños"*.

Però els tres en el relat evidencien que la idea de migrar també és part d'un acte de rebel·lia cap al marc social, cultural, polític del seu país. I també de l'anhel de viatjar, de veure món i anar lluny. Youness ho expressa clarament: *"Como hicieron los viajeros que ya hacía muchísimos años viajaban sin destino. Yo pensaba lo mismo. Pues voy a viajar, es el destino. Mi destino es llegar vivo a la otra tierra, es salir de mi país"*.

Apuntàvem prèviament que en general els infants i joves entrevistats consensuen amb la seva família el seu projecte migratori, contrari a la idea generalitzada en la societat receptora que són nois que fugen de casa o que marxen sense autorització, que viatgen sols sense ajuda. Les particularitats de cada cas, deixen entreveure que la realitat pot ser força diferent. En tot cas, els tres joves evidencien ser del tot autors de la seva decisió i elecció de migrar. Evidentment amb condicionaments familiars, estructurals, culturals, etc., amb els quals interaccionen de diverses maneres.

A la família de Youness, la seva mare en un principi no acceptava la decisió, *"piensa que a lo mejor no sobreviviré cruzando"*. Amb el temps, ja des de l'altra banda de l'estret la posició de la mare va canviar. I el pare *"más que nada quería, que yo si era un hombre que buscara la vida de mi manera"*. La situació per a Yassine se sembla molt a la de Youness. *"Siempre he dicho que me quiero ir de aquí, quiero ver a España"* diu Yassine. I explica que la resposta

de sempre era la falta de diners. En el cas de Yasser, la mare, d'entrada, no estava d'acord. *"Dijo que estás loco y te vas a la calle y te vas a morir. Estás en tu casa y te doy lo que necesitas. ¿Por qué piensas en eso?"*. Yasser explica que va insistir durant quatre mesos fins que la seva mare li va dir *"Pues si tú eres así de cabezón, pues vete"*. El pare mai es va assabentar que marxava del Marroc.

6.2.2. El viatge

Els infants i joves, segons l'etiqueta, emigren sols. Però desafiar els sistemes de control fronterers del país emissor i del país receptor i arribar fins a un centre no és una cosa que es pugui realitzar sense ajuda. Amics, amics fets durant el viatge, la família, persones desconegudes i adults que es van trobant pel camí ajuden a arribar al seu destí. Sovint els joves amaguen al sistema aquests suports, per por de perdre la plaça o per si ocasionarà que les persones siguin investigades.

Youness va estalviar els diners per iniciar el viatge *"es claro que tienes que pagar personas también, que son especiales en eso, que tampoco te informan gratis"*. No va avisar a la família que marxava per no angoixar-los. Al final, arriba en una pastera de quinze places amb quaranta-dues persones a bord i la Creu Roja els rescata, ja que la pastera es va enfonsar per un problema en el motor. Yassine, mitjançant el seu cosí aconsegueix diners i contactes per pujar a una pastera. De nit marxa a Charrana, una platja on es podien amagar de la policia i esperar l'hora de sortida. Aquell mateix dia, després de cinc hores al mar, arriba a Almeria de matinada. Yasser, després de buscar informació sobre el viatge i com entrar en centres, viatja directament a Barcelona en avió, ja que tenia passaport, visat i a més una desconeguda es va oferir a acompanyar-lo des de Tànger a Barcelona. Tal com explica i afirma, preparar el viatge per a ell no ha estat una cosa molt complicada *"Solo doblar mi ropa y guardarla en la mochila y ya está"*.

Durant el viatge també apareixen persones necessàries perquè puguin sobreviure i arribar a destí. Amb relació a aquest aspecte, Youness a vegades compartia el viatge amb amics fets pel camí, i a vegades rebia ajuda de la gent. En una ocasió, quatre paisans el van allotjar i donar-li menjar, també van fer allò que Youness esperava del centre de menors o de les persones de l'equip tècnic: orientar-lo cap a on era millor anar i com fer-ho. *"Es algo muy valioso en este momento"* valora Youness. Yassine va passar els primers dies a Almeria amb uns amics dels amics que va fer en la pastera fins que va trucar a familiars que van venir des d'Igualada a buscar-lo. Es queda deu dies amb la família d'Igualada, els quals l'assessoren i el porten a comissaria per poder ingressar a un centre. Yasser va establir contacte amb nois que ja estaven en centres per reunir informació sobre com havia de fer les coses. Un oncle

que havia vingut de petit a Espanya li va aportar informació. Però la gran ajuda va venir d'una desconeguda que el va acompanyar en avió i en arribar a Barcelona, també el va portar a un hostel i dies després a comissaria on va explicar que l'havia trobat al carrer.

En els tres casos, arribar a Barcelona ha estat un desenllaç que sembla fortuït, però en realitat està condicionat per l'imaginari com a destí migratori tant pels joves com per les persones que els ajuden pel camí en la recerca de quina ruta fer o simplement per ser la ciutat més coneguda d'Espanya. Youness va ser orientat cap aquí per uns paisans, *"me quedé con la idea que Barcelona sería un buen destino para buscarme mi propia vida"*. Per a Yassine, el futbol Club Barcelona va alimentar la idea de triar Barcelona, *"tengo la camiseta del Barcelona en Marruecos"*. No obstant reconeix que el fet que els familiars siguin d'Igualada va propiciar que Barcelona sigui realment el destí migratori, que d'una altra manera podria haver anat a qualsevol lloc on li oferissin residència i treball.

6.2.3. Rol dins la família

El rol que els nois ocupaven en la família i el fet que d'alguna manera ja estiguessin inserits en el mercat laboral i sostinguin la família els col·loca en posició de poder decidir sobre els seus projectes i que el somni de viatjar al final tingui el suport de l'entorn.

Un aspecte comú a Youness i Yassine és que són part del suport econòmic dins de la família i migrar forma part d'avançar cap a noves possibilitats laborals. Yassine comença a treballar i amb els seus guanys en botigues de restauració es comprava el menjar i es pagaven els impostos de la casa. Youness deixa l'escola i casa seva per anar a treballar a una altra ciutat, també era un suport econòmic en la família, però amb una manera diferent d'ajudar a la família: *"prefiero salir y dejar un poco de espacio para mis hermanos también, porque si nos quedamos todos es difícil"*. La situació de Yasser és diferent i no li faltava res. Li agradava anar a l'escola només per estar amb els amics. A vegades treballava en el seu temps lliure amb un oncle. No el considerava una feina, tan sols ajudava. Però normalment tenia rutina d'adolescent "normal", *"quedaba con mis amigos o cualquier cosa que pueda ser adolescente era normal, todas las cosas con amigos o quedarme en casa"*.

6.2.4. Cursos i formacions

Molts estudis s'han dedicat a rellevar les necessitats i mancances dels joves migrants. Intentar homogeneïtzar els desafiaments per poder dissenyar les polítiques i els programes d'intervenció ha comportat identificar els joves amb un tipus de formació exclusiva per a ells

que els orienta i limita dins d'un determinat sector. Cursos de baixa intensitat i durada, però que els obliga a estar constantment en formació.

Els tres van fer cursos d'idioma mentre estaven al centre. Els continguts mínims que necessitaven per demanar la residència. Per a Youness era clar, *"quería formarme y tener un estudio para sentirme el sueño de mi infancia (...) pero con cualquier cosa que intentas hacer te dicen que te falta esto, te falta lo otro"*. També coincideixen els tres en què són els mateixos els que es busquen els cursos, tramiten la seva documentació, estan atents als temps per poder demanar residència. Yassine té les coses clares: *"yo no soy de esta gente que espera a los educadores"* i repassa de memòria quantes hores té de cada formació en idiomes i professional. Avui dia fa un PFI i la fundació que el tutela li demana continuar estudiant per poder renovar l'estada al pis més enllà dels vint-i-un anys. *"Pero yo no quiero estudiar porque quiero trabajar, porque yo no puedo estudiar, de verdad... que estoy pensando en mi familia"*. Es fa evident com els joves es troben entre dues aigües: ser responsables del seu propi creixement personal amb uns determinats condicionaments del sistema de protecció i les responsabilitats que manifesten tenir dins d'un sistema familiar. Yasser reflexiona que és molt fàcil fer cursos d'idiomes però de música no (que era el seu objectiu). Va tenir la sort que mitjançant una educadora va poder fer classes gratuïtes de piano, *"se ha ganado un sitio en mi corazón, porque de verdad me ayudo a hacer algo que es súper caro y súper difícil de lograr en de mi situación..."*.

Els itineraris d'inserció són ajustats, accelerats i les condicions per tramitar la residència els obliga a estar en una constant formació. Yassine igual que Yasser reconeixen estar cansats d'estudiar i fer cursos. Yasser recorda les entrevistes dels primers dies en les quals, per a ell, explicar el seu somni i objectius era fonamental, malgrat que les respostes no eren les que volia escoltar: *"Me han dicho que eso es bueno y todo, pero la música la tienes que tener como una pasión, tienes que trabajar la música cuando tengas tiempo libre. Pero yo creo en otra cosa"*.

És degut a aquests aspectes i als escassos recursos creats, la formació és un àmbit en el qual poc marge d'elecció tenen. Malgrat això, els joves expressen plena consciència sobre el procés formatiu i els mateixos interessos i expectatives. D'alguna manera, accepten la part que se'ls demana des del sistema, però al mateix temps intenten negociar altres possibilitats.

6.2.5. Expectatives

Dèiem que ser joves migrants és una categoria construïda al voltant d'una sèrie d'aspectes comuns que els identifica, i que té més relació amb etapes de vida. En aquest aspecte juguen

un rol molt important les creences i valors dels joves i no tant les coses que s'aconsegueixin puntualment.

Com a joves migrants Yassine, Youness i Yasser s'imaginen un futur en el qual hauran de continuar lluitant pel seu lloc. *“Al final venimos (...) como los colores. ¿Los siete colores vienen del blanco, de un color blanco o los siete colores separan de un color negro? Pues los siete salen de los dos colores. Somos todos iguales en esto porque todos hemos salido de lo mismo”* descriu metafòricament Youness.

Yasser necessita creure que són ells mateixos els que creen la seva realitat i poden canviar-la. *“Lo que me pasa es lo que yo he buscado”* afirma. De fet vol arribar més lluny encara: *“Quiero ir a Estados Unidos. Yo sé que algún día lo voy a hacer. No solo lo creo, porque si lo estoy pensando lo voy a hacer”*.

Younes, més pragmàtic, reconeix que té grans somnis ara, però les limitacions de la seva situació documental el fan sentir tancat. *“Seguiré con mi sueño cien por ciento (...) siempre creo en Dios y creo que al final, mientras más mi corazón tenga alegría, llegaré adelante, más mi mente practicará eso en la vida real y más seré adelante”*

A Yassine no li importa quedar-se Barcelona, el més important és treballar i anirà on sigui. De totes maneres, està content perquè sempre està buscant la seva millor versió i agraeix poder explicar la seva història, constantment diu: *“Aquí en España, cada uno con su suerte”*.

6.3. Estratègies dins del sistema de protecció

6.3.1. L'edat

Ser major o menor era una dada sense importància al Marroc. Però aquí els obre la porta de la protecció, però al mateix temps els retalla drets i els afegeix obligacions. L'edat en els joves migrants és un determinant que encara que estigui definit segons la documentació o les proves d'edat, ells també senten que és un aspecte que poden fer servir com a estratègia de supervivència.

Youness arriba tot just abans de fer els divuit. *“En Algeciras nos empezaron a separar por menores... mayores...”*. Quan arriba a Barcelona el temps legal per accedir a un centre se li havia esgotat. *“Ya eres mayor de edad, ¿pues qué vas a decir? ¿Vas a pasar la calle? Tienes que intentar otra manera. Me pusieron un año menos o un año y medio. Lo pensé yo porque no tenía otra... más que nada para tener un espacio, para poder sentirte estable (...) para poder entrar al menos en el centro”*. Yasser tenia setze anys, per a ell tot era relativament més fàcil, *“Me dio la idea que yo soy menor de edad, puedo ir a un centro, pero no, no lo tenía claro”*. En el cas de Yassine, li quedaven quatre mesos per fer els divuit, la majoria d'edat.

Recorda que va anar a comissaria i amb targeta nacional d'identificació: *“es más fácil para ellos para saber que soy menor”* i que *“además, que cuando llegas a dieciocho tienes tres meses más para buscar tus papeles, como si fueras menor”*.

Amb el temps prenen consciència que assumir una minoria d'edat en el país receptor no els permetrà treballar i prendre decisions per si mateix. La construcció com a menors no encaixa en les seves trajectòries, el sistema d'acollida els impedeix treballar i els obliga a formacions constants per mantenir la residència en regla. I quan són majors d'edat, passen a ser adults estrangers i la llei d'estrangeria no els permet treballar. Yassine recorda que l'equip tècnic li deia *“tranquilo, que nosotros te vamos a ayudar para los papeles. (...) cuando llegué a dieciocho me dicen que te vas a salir a la calle. ¿Ves cómo han cambiado? Que no son como los primeros meses, cuando estaba menor, estaba bien conmigo, de verdad. Pero cuando llegué a dieciocho estaban muy mal. Que te digan que no tengo donde ir, que voy a estar en la calle, que así es el derecho en España”*.

6.3.2. La trajectòria dins del sistema

Els joves organitzen la trajectòria al territori en funció de l'edat i del pas d'un centre a l'altre, o per un canvi de recurs de majors, o directament per la situació de carrer que continua per alguns. Per una banda, sembla que els joves són traslladats d'un lloc a l'altre sense sentit, però en els seus relats s'evidencien també una certa presència activa respecte als canvis o propostes de canvis.

Per exemple, Youness, d'ençà que arriba a l'estat espanyol va passant per diversos centres d'atenció a menors, dels quals, per diversos motius o expectatives, decideix marxar en recerca d'una altra opció. Ja a Barcelona entra a un centre d'emergències durant set o vuit mesos on tot anava bé fins que amb el temps va sentir que no avançava. *“La única cosa que yo esperaba es tener un camino para conseguir los papeles”* explica Youness. Davant la impossibilitat de tramitar la residència i la llarga espera per poder fer el passaport, decideix marxar: *“Elegí fugarme, elegí buscarme la vida a mí a mi bola”*. Yassine entra al sistema de protecció tan sols uns mesos abans dels divuit anys on passa quatre mesos en un centre d'emergències. La seva preocupació màxima també era la documentació. Després d'algunes pròrrogues que la direcció del centre va demanar a DGAIA al·legant que ell és un **“bon noi”** al final es queda al carrer i sense la documentació.

Yasser entra al sistema tres dies abans de fer disset anys. Quan va entrar al centre va mentir i va dir que havia arribat en pastera: *“mentí (ríe) porque muchos chicos me han dicho que si les dices que has venido con visado te van a echar del centro”*. Yasser els va creure... i va guardar el seu passaport durant deu mesos. Poc abans de fer divuit anys, Yasser es

trasllada a un pis d'autonomia, recorda estar amb menys tensió, amb més llibertat que al centre on només podien sortir al carrer amb l'educador o l'educadora, però igualment demanava canviar a un altre pis que no fos com un de joves migrants, referint-se a qüestions d'organització interna del pis i la convivència. Actualment Yasser està a un pis amb una parella *"con gente normal ... com una família normal"* diu. L'educador referent li va oferir per premiar la seva responsabilitat i maduresa llogar una habitació a qualsevol pis. Aquest fet demostra que el circuit en general és específic per a joves migrants, moltes vegades reproduint una guetització del col·lectiu i a vegades es poden encontrar pràctiques que aborden necessitats específiques dels nois.

Respecte als trasllats forçosos d'ubicació del centre, Yasser i Youness estan d'acord en el fet que tots els canvis d'ubicació del centre els van generar malestar emocional. Al respecte Youness explica *"no me sentía estable ni por fuera y por dentro y me sentía que mi tiempo se estaba yendo"*.

6.3.3. Dinàmiques i rutines al centre

Segons els relats dels joves, la prioritat del centre d'emergència de garantir la cobertura de les primeres necessitats, la primera atenció integral i d'elaborar una primera anàlisi social de la situació, subordina el veritable treball en la comunitat reduint la figura dels joves a "nois de centre" dins del territori.

L'estructura de funcionament del centre té una normativa que organitza la vida quotidiana dels joves. Del relat dels joves es desprèn que la normativa és estricta. Youness i Yassine pensen que està bé fer coses, no obstant estar pendents de la documentació fa que no puguin interessar-se en les activitats i sentir-s'hi obligats els posa molta pressió. Les sortides són sempre amb professionals que els acompanyen, és a dir, no poden sortir sols al carrer. I la manca d'oportunitats fora del centre i l'estricta normativa entorpeix la possibilitat dels joves d'endinsar-se en el món real.

Més tard o més d'hora, els joves comencen a sentir que la seva estada s'esgota en tant ja no representa res del que necessiten. El funcionament socioeducatiu del centre està descontextualitzat perquè parteixen de la minoria d'edat i no d'etapes vitals amb experiències singulars que no s'ajusten a la visió occidental. Youness considera que la rutina no era sana i explica *"que la gente se queda comiendo, durmiendo y en la playa a jugar fútbol. Es una rutina que al final te mata como persona, te pone cómo que eres inútil. (...) Es como cuando tienes una jaula, tienes un montón de conejos y los sacas cuando quieras y los metes cuando quieras (...) la vida de centro no es mía"*. Yassine expressa que en realitat no estàs bé al centre *"siempre estoy pensando en los papeles, porque yo no estoy aquí para comer y duchar*

y estas cosas, estas cosas están en Marruecos. Vine aquí para trabajar y buscar mi futuro". Yasser diu que en un principi tot era molt organitzat, feien coses com "manualitats" i mirar pel·lícules. Els primers temps, complia amb les activitats, però a poc a poc va perdre l'interès i li costava explicar a persones de l'equip educatiu com se sentia al respecte *"porque no había mucha buena organización y tampoco podíamos salir mucho por estar en el bosque"* (Yasser).

Yasser i Youness coincideixen a dir que la predisposició dels joves és fonamental pel funcionament del centre i que a més, si es tinguessin en compte les seves aportacions i s'escoltessin les seves opinions es podria millorar molt. Diu Youness al respecte *"Si fuera por los jóvenes que han estado en el centro se hubiera ido las cosas mucho mejor. Pero el sistema un poco frenaba la cosa"*. Per exemple, rebre atenció psicològica i tractament pel dol/trauma migratori era un aspecte molt sol·licitat. *"Si hubiéramos tenido unos psicólogos de verdad, a lo mejor muchos de nosotros no hubieran tenido que hacer tonterías que hoy escuchamos en los centros"* (Youness).

Una altra qüestió és l'adaptació a la normativa i a la normalització que es pretén des del paradigma d'atenció socioeducativa i la pedagogia com a dispositius de regulació i control. Youness entén que per a alguns joves que venen és difícil adaptar-se a tot el que demana viure a un centre *"porque hay un chaval que, por ejemplo, nunca ha tenido responsabilidad en su vida, ha nacido en una calle sin nada, después se encuentra solo. No saben sobre las normas"* i en comptes de generar confiança i permetre l'error per poder aprendre amb ells es pretén que siguin *"como un robot que tiene que ser lo que tú digas"*.

6.3.4. Vincle amb els equips de professionals

Els equips de professionals dels centres prenen molta rellevància en la trajectòria dels joves i té efectes en el pas pel centre i en les possibilitats fora del sistema.

Els tres també verbalitzen que l'equip educatiu en general fa el que ha de fer *"dar de comer, dar cama y clases en el idioma"* (Youness) i que és culpa del sistema amb el qual es treballa i que mana sobre els equips de professionals.

Youness està molt agraït amb les persones treballadores que es va trobar al centre de Barcelona: *"Hemos tenido buenas experiencias y sobre todo de cómo puedes tener un contacto con la sociedad, que te deja avanzar en tus relaciones con los demás y entonces se pasa un poco de cultura, que te explican un poco más o menos cómo van las cosas"*. Per a Yassine la relació amb les persones del centre és molt clara: *"si tú eres bueno, ellos también estarán bien contigo. Pero si eres malo, ya sabes"*. Yassine se sentia acompanyat per l'equip educatiu, sempre tenien paraules per calmar-lo i donar-li ànims en l'espera de la

documentació. Però també té molt present estar mesos i mesos demanant-la i no tenir respostes clares. Yassine explica que quan va marxar del centre, van ser algunes persones treballadores del centre que el van ajudar a trobar albergs i li van pagar una habitació a casa d'un educador durant un mes. Sobre les persones professionals, Yasser pensa que tot era genial: *"es como si estoy con mis amigos o alguien que conozco, (...) con alguien que me trata como a un educador social a un chico, que me trata normal, como cualquier persona"*.

6.3.5. Vincles amb la resta de joves

Les relacions entre els joves al centre (i també fora del mateix) possibiliten que els joves comparteixin informació i despleguen estratègies d'ajuda per adaptar-se o resistir-se al sistema de protecció, però també els diferents plans, interessos i creences pot ser un condicionant.

Els joves expliquen que si bé no són realment amics, s'ajuden entre ells. En el cas de Youness, *"he intentado defender muchas cosas por los derechos de muchos chavales. Ahí he intentado informar muchísimos que llegan nuevos"*. Quan va sortir del centre també va continuar ajudant a altres joves. Yassine tot i que argumenta són amics i com una família *"porque vivimos juntos, dormimos juntos, comemos juntos"* en realitat *"en España cada uno con su suerte"*. Yassine pensa que és millor quedar-se sol a estar amb joves amb els quals no es comparteix la manera de ser i estar al territori. *"Yo no quiero encontrar con la policía, si estas con la gente que roba... pues tú también robas y no quiero ¿sabes? Pues he pensado mejor me quedo solo"*. Yasser, segons explica, no va sentir molts lligams amb la resta de joves. Diu categòricament *"A mí me gusta la gente más abierta, más soñadora, más divertida (...) No me gusta ese tipo de gente que fuma, que escucha ese tipo de música rollo de la calle. No debo decir eso, pero es la realidad y la mayoría de los chicos eran así y no me juntaba con ellos"*. També recorda la pressió de l'època de celebració del Ramadà, el qual va seguir perquè tot el centre adapta el seu funcionament, per no tenir conflictes amb els companys i no ficar-se en problemes.

6.4. Estratègies fora del sistema de protecció

Quedar-se fora del sistema de protecció implica pels joves començar a prendre decisions i actuar per si mateixos. Yassine i Youness es van quedar fora del sistema. No van a arribar a tramitar la documentació a temps i van passar de la protecció a la desprotecció en qüestió de dies, de no poder sortir sols a ser expulsats al carrer. Youness marxa per decisió pròpia, a Yassine se li van acabar les pròrrogues.

En el cas de Youness, la seva trajectòria continua fins ara fora del sistema de protecció. Youness sempre ajudava i feia de mediador entre l'equip de professionals i seguretat i els nois, i per això es va sentir decebut quan va demanar ajuda per posar en regla la seva situació. Ell mateix decideix marxar voluntàriament: *"A lo mejor voy a pasarlo mal un mes fuera de la calle. Pues a lo mejor encontraré un sitio donde puedo comer y vivir y dormir encima, libre, hacer lo que yo quiera"*. Gràcies a un amic que va conèixer en el centre d'emergències va contactar amb una casa ocupada que gestionava una associació. Allí va anar a viure amb molta més gent que estava en la mateixa situació de sensellarisme. Ja fora del centre, Youness explica que es va dedicar a ajudar tal com l'havien ajudat a ell quan es va quedar al carrer. *"Han venido chicos que han salido del centro, que no encontraban salida, pues yo mismo me encargaba de conseguirles unos cuartitos a algunos a otros"*. Amb el temps la convivència a la casa ocupada era molt complexa, algunes persones tenien problemes constants amb la policia i la convivència amb el barri era complicada. Youness decideix marxar de la casa a viure sol a una habitació perquè, d'alguna manera, no volia trobar-se dins del mateix sac.

Yassine després de quedar al carrer passa uns dies en un alberg i després un mes a casa d'un educador. D'allí marxa amb la intenció de no molestar a ningú i va a dormir davant les oficines del Consorci on treballa la persona referent del seu cas per explicar que no pot estar al carrer, que mai ha dormit al carrer. Pernocta en els hotels i albergs que el Consorci li va gestionar, fins que al final entra a un pis provisor i després a un de definitiu. Malgrat tot, Yassine explica que encara que tot està bé, és més important poder renovar el permís de residència.

6.5. Estratègies amb relació al territori i societat receptora

Els mecanismes d'inclusió diferencial dels serveis de protecció d'emergència generen i perpetuen realitats, mons paral·lels entre "un nosaltres nois de centre" davant "els altres joves de territori". Les possibilitats de fer llaços al territori són així molt limitats.

A Youness sortir del centre li va donar autonomia i la possibilitat de relacionar-se amb l'entorn. El fet de conviure en una casa ocupa i la necessitat de buscar-se la vida el va portar a vincular-se amb gent i aconseguir feines esporàdiques. Yassine qüestiona que la propera renovació necessita un contracte de treball *"¿Cómo vas a encontrar un contrato de trabajo de un año de 40 horas por semana? Y es un poco imposible para mí"*. I explica que en *"Tarragona, Gerona no hay los mismos derechos. Solo con estudios puedes cambiar los papeles, pero aquí en Barcelona hay que tener contrato de trabajo"* (Yassine).

Encara que tinguin la mateixa edat, les vides de Yasser, Youness i Yassine estan travessades per problemes que difícilment la resta de persones de la mateixa edat compregui. Ser migrant, estigmatitzat a la TV i focus de rebuig de part de la societat sumat als problemes per obtenir la documentació i un habitatge, és part de l'univers dels adolescents migrants, però qüestions llunyanes de la resta de joventut. Yasser relata que estar amb altres persones joves del territori li comportava simular que estava bé, per la qual cosa quedar amb ells “le parecía tonterías”. Youness se sent estranger des del primer dia i diu: *“tienes que tener atención y cuidado de eso que es esta persona que quiere o qué piensa de mí o cómo me ve”*. És del tot conscient d'una sensació de desdoblament existencial, d'una doble frontera: *“vives un poco separado vives medio aquí, medio allí. Pero es lo que tiene una vida de un extranjero”*.

Els tres joves parlen d'haver de demostrar davant la societat que són bons joves, que no són iguals que els que surten a la TV i que això és el que fan, que és l'única manera de ser reconeguts. Youness diu que *“Conocía bastante gente fuera del centro (...) que vamos, seguimos en lo mismo, que sigo siendo como un extranjero. Y si tienes que demostrar muchas cosas para ganar, mucha confianza, muchísima gente (...) llo por dentro y tengo ahí un infierno, pero... Afuera tengo que estar calmado y mostrar que todo va bien y todo sigue yendo bien”*. Yasser ho explica d'una altra manera: *“en el tema del racismo nunca he tenido nada porque si tú no haces nada malo o no atraes la atención de la gente nadie te va a mirar”* i així és com sent que el valoren les persones amb les quals comparteix un pis normal ara. *“Hay gente que generaliza y que piensa que yo vengo de la calle, que vengo de otro planeta”* (Yasser). La racialització i etnizació que recau sobre ells es fa evident quan surten al carrer i s'intenten barrejar entre la gent. Yassine explica que a vegades li duen que té *“una cara que no es de Marruecos”* i pensa que la gent en realitat no es confia de la gent jove del Marroc perquè alguns roben a la gent.

Els mitjans de comunicació assumeixen un rol fonamental en la mirada sobre el col·lectiu. Els tres pensen que es generalitza, però Youness és categòric: *“hay unos canales que intentan tener esta información todas las semanas cuando pasa una cosas que sea un “mena” inmigrante como lo llaman ellos”*. I reclama que es mostra la mala imatge. La problematització negativa del fenomen el fa qüestionar: *“somos bienvenidos o no ¿qué está pasando? Tenemos que cada día luchar para confirmar que somos buenos. Así que apago la tele y salgo a la calle”* (Youness).

7. Reflexions finals

A l'inici d'aquest treball, quan feia un repàs per la meua experiència com a educadora en el centre d'emergències, em plantejava molts dubtes amb relació a l'incert lloc dels joves migrants davant del sistema de protecció al menor i com ells responien. Sobretot, discernir sobre els discursos i pràctiques en pugna entre, per una banda, acollir i propiciar el desenvolupament dels joves des d'una perspectiva comunitària, i per una altra banda, les polítiques que deriven en processos de menització i etnicització.

Els qüestionaments adquireixen una altra perspectiva quan començo a pensar que potser per entendre el què passa necessitem esbrinar què fan els joves amb el lloc que se'ls proposa i com despleguen activament el seu procés migratori en un territori. És a dir, permet abordar l'agència no com a una autonomia que es dona sinó com a un poder que es pren. I aquest és el punt de ruptura amb les lectures adultocèntriques i etnocèntriques, la novetat en el present treball.

Aquest posicionament ha requerit sobretot valorar i donar l'espai necessari a les mateixes narracions dels joves, a més d'exposar la meua mirada i la de molts autors i autores. Els punts, moments o situacions que ens permeten trobar indicis o concrecions sobre l'agència en joves migrants no ha estat fàcil. Ara, l'expressió "*Corre, corre Barcelona*", ja no ens parla de fugides i d'imaginari, sinó que ens convoca a pensar en una declaració sobre la llibertat de decidir i actuar. En els relats biogràfics, els indicis d'una presència activa apareixen directament i indirectament. L'encreuament amb la recerca bibliogràfica m'ha permès elaborar algunes idees a manera de reflexions finals del treball.

- Migrar és una elecció encara que estigui condicionada per factors socials, culturals, econòmics... és el senyal amb més força de l'agència dels joves. És una decisió personal que posa al centre a la seva família i que com afirma Comas i Quiroga (2005) és una acció de rebel·lió contra el país d'origen que els rebutja i contra el país receptor on se senten aliens.

- Els joves migrants no migren sols, tenen vincles que els ajuden a desplegar les estratègies de supervivència i adaptació en tot el procés migratori i, com assenyalàvem abans, fins a un 80 % de nois comptarien amb xarxa de parents, més o menys propers, a l'Estat espanyol. Conèixer i reconèixer aquests vincles, per una banda ens permet desmitificar l'etiqueta de "sols" que evoca vulnerabilitat i victimització i per una altra banda, permet positivitzar i reforçar les xarxes de solidaritat i ajuda que construeixen. De la mateixa manera, existeix un projecte personal (i/o familiar). Integrar l'existència del projecte personal ens permet pensar i construir la figura d'un jove amb expectatives i idees concretes amb plena agència sobre els seus desitjos.

- “*Buscarse la vida*” és un exercici de resistència d’una *identitat projecte* al lloc que se’ls ofereix. Prenen la decisió de marxar de casa seva, travessen fronteres, es mouen per les comunitats lliurement i trien els centres en els quals es volen quedar. Potser, el problema és que aquí no estem preparats per aquest tipus de resistències i de pràctiques d’agències en persones dins del sistema de protecció a la infància i a l’adolescència. I aquests joves, que venen d’entorns més dinàmics i flexibles, pel que fa al que significa ser menor, no entenen els codis del país receptor o no comparteixen el mateix marc de referència. Dins del sistema de protecció els joves troben un espai de suport condicionat a una necessitat de disciplinament, contenció i control (Monteros, 2007) i han de negociar constantment el seu projecte particular amb el projecte del subjecte *jove migrant* que el sistema ha dissenyat per a ells acceptant aquella part que els interessa i desobeint allò que pensen que no els comporta beneficis o és d’interès pel seu projecte..

- El territori esdevé un espai de lluita d’identitats en el qual els joves han d’integrar-se com a joves migrants però al mateix temps diferenciar-se de la figura estigmatitzada amb connotacions negatives vinculada amb problemes socials. Per una banda, en els relats s’evidencia la necessitat de tenir això que Delgado (citat per Quiroga & Sòria, 2010) anomena com el dret a la indiferència, és a dir, el dret dels joves a passar desapercebuts, a ser anònims, a no haver de justificar-se constantment, sense que signifiqui que siguin invisibilitats com a ciutadans. Per una altra banda, com diu Garcia Martínez (2008) no tots tenen les mateixes possibilitats per nomenar-se a si mateixos, i per això apropiat-se de la identitat legitimadora que es demana des del sistema possibilita als joves ser mirats d’una altra manera més allunyada de l’estereotip “mena”. “Ser un noi de centre”, categoria amb la qual els joves es troben en disputa, els resulta beneficiós per demostrar la confiança i l’honestetat que entenen que la societat els demana. O sigui, ser un “noi de centre” els estigmatitza en tant els posiciona com a joves migrants, però també els allunya de la figura del “mena”, vinculada en la societat a ocupacions d’habitatges i conductes delictives, “els que surten a la TV” com explica un dels entrevistats.

Tots els aspectes destacats, entre altres que es poden observar en l’apartat de les reflexions, evidencien forces de resistència per projectar desitjos, planificar accions, disputar poders i posar en joc interessos davant de forces de normalització, contenció i control d’un sistema d’inclusió diferencial en termes de assimilar les condicions que demana el sistema i subordinar el projecte personal a les propostes que es fan des del sistema de protecció.

Aquesta nova mirada sobre els joves migrants i els vincles amb el sistema de protecció implica per a l’acció socioeducativa, primer, la possibilitat de comprendre com la manera en la qual els joves despleguen el seu procés migratori interpel·la directament a la manera de construir un subjecte. Segon, remarcar la importància que té en els projectes amb joves

migrants, l'autonomia i l'agència amb la qual pretenen definir el seu projecte personal. Tercer, recupera veritablement la perspectiva comunitària per propiciar que tant els joves com la societat receptora puguin construir un nou marc de referència que fonamentalment superi els discursos i dinàmiques segregacionistes.

Com a reflexió final, cal remarcar la importància del poder d'agència en els joves migrants com a un concepte que porta nous aires a les lectures sobre el fenomen i que té la força significativa com per trencar les mirades que perpetuen les relacions de desigualtat. La idea inicial del TFG que augurava trobar indicis de la presència activa dels joves, efectivament instaura una altra perspectiva en la qual ara també importa què fan els joves amb el lloc que se'ls ofereix.

Per últim, afegir que en aquest TFG m'hauria agradat explorar els aspectes d'una manera més col·laborativa amb els subjectes per tal de possibilitar que siguin realment protagonistes de tot el procés i no només fonts d'informació. En tot cas, considero rellevant que es continuï explorant l'agència també des de la participació social, l'exercici de la ciutadania o experiències col·lectives dels joves migrants.

8. Referències bibliogràfiques

- Alberich, N. [Neus] (2012). A propòsit de l'educació social. En *Històries de vida i educació social*. FUOC.
- Alonso Ramírez, À. [Àngela] (2019). *L'acció socioeducativa amb adolescents i joves sense referents familiars al territori: Anàlisi i propostes des de l'educació social* [Universitat Oberta de Catalunya]. <http://hdl.handle.net/10609/98828>
- Amal, N. [Neus], & Garcés Mascareñas, B. [Blanca] (2021). Joves emigrats sols fora dels sistemes d'acollida: Diagnosi del cas de Barcelona. *CIDOB briefings*, Abril(28). http://www.cidob.org/ca/publicacions/series_de_publicacio/cidob_briefings/joves_emi_grats_sols_fora_dels_sistemes_d_acollida_diagnosi_del_cas_de_barcelona
- Bravo, A. [Amaia], & Santos-González, I. [Iriana] (2017). Menores extranjeros no acompañados en España: Necesidades y modelos de intervención. *Psychosocial Intervention*, 26(1), 55-62. <https://doi.org/10.1016/j.psi.2015.12.001>
- Castells, M. [Manuel] (2001). *La Era de la Información. Vol. II: El poder de la identidad*. Siglo XXI Editores.
- Comas, M. [Marta], & Quiroga, V. [Violeta] (2005). *Menors que emigren sols del Marroc a Catalunya*. Editorial Mediterrània - Fundació Jaume Bofill.
- Cónsola Párraga, M. [Marc] (2016). La atención socioeducativa de los menores extranjeros no acompañados: Una mirada hacia las expectativas y las necesidades. *Educación social: revista de intervención socioeducativa*. Nº 64, p. 44-60
- Frigerio, G. [Graciela] (2008). La división de las infancias: La máquina de etiquetar. *Guggenheim Foundation*. Recuperado de http://ipes.anep.edu.uy/documentos/2011/desafiliados/materiales/maq_frigerio.pdf
- Gabrielli, M. [Mara] (2017). La "etnicización" de la interculturalidad en el ámbito de la intervención socioeducativa. Las posiciones sociales del sujeto joven en contextos de diversidad cultural. *Arxiu d'Etnografia de Catalunya*, 17, 87-109. <https://www.raco.cat/index.php/AEC/article/view/331800>
- García Fanlo, L. [Luis] (2011). ¿Qué es un dispositivo?: Foucault, Deleuze, Agamben. *A parte Rei. Revista de filosofía*, 74. <http://serbal.pntic.mec.es/AParteRei/page84.html>

- Generalitat de Catalunya. (2012). Guia de bones pràctiques per a centres del Sistema de protecció a la infància i l'adolescència. *Departament de Treball, Afers Socials i Famílies, Col·lecció Infància i adolescència, número 8*, 219. <http://treballiaferssocials.gencat.cat/ca/detalls/Article/Guia-de-bones-practiques-per-a-centres-del-Sistema-de-proteccio-a-la-infancia-i-ladollescencia>
- Generalitat de Catalunya. (2019a). *Els infants i joves emigrats sols acollits a Catalunya. Estat de situació actual i avançament de resultats de l'estudi*. https://treballiaferssocials.gencat.cat/web/.content/03ambits_tematicas/07infanciaiadollescencia/Estrategia_acollida/avancament_estudi.pdf
- Generalitat de Catalunya. (2019b). *“Estratègia catalana per a l'acollida i la inclusió dels infants i joves emigrats sols” Departament de Treball, Afers Socials i Famílies*. https://treballiaferssocials.gencat.cat/web/.content/03ambits_tematicas/07infanciaiadollescencia/Estrategia_acollida/estrategia_catalana_acollida.pdf
- Generalitat de Catalunya. (2021). *Infants i joves emigrats sols acollits per la DGAIA i noves arribades—Informe Estadístic. Catàleg de dades obertes*. https://treballiaferssocials.gencat.cat/ca/ambits_tematicas/infancia_i_adollescencia/estrategiacatalanaacollida/dades/
- Generalitat de Catalunya, Ajuntament de Barcelona, & Consorci de Serveis Socials de Barcelona. (2017). *Marc normatiu de la protecció dels menors d'edat estrangers no acompanyats*. <https://docplayer.es/92795572-l-marc-normatiu-de-la-proteccio-dels-menors-d-edat-estrangers-no-acompanyats.html>
- Gómez, E. [Elba], & Alatorre, F. [Felipe] (2014). La intervención socioeducativa: Cuando se juega en la cancha del otro. *Sinéctica*, 43, 01-17. <https://sinectica.iteso.mx/index.php/SINECTICA/article/view/12>
- Acuña González, G. [Guillermo] (2016). Estructura y agencia en la migración infantil centroamericana. *Cuadernos Intercambio sobre Centroamérica y el Caribe*, 13(1), 45-65. <https://doi.org/DOI 10.15517/c.a.v13i1.23908>
- Monteros, S. [Silvina] (2007). *La construcción social de un nuevo sujeto migratorio: Los menores migrantes marroquíes no acompañados. Condiciones de posibilidad para la agencia* [(Tesis doctoral, Universidad Autónoma de Madrid)]. <http://hdl.handle.net/10486/1934>
- Pavez-Soto, I. [Iskra], & Kattan, N. [Natalia] (2019). Concepto de agencia en los estudios de infancia. Una revisión teórica. *Sociedad e Infancias*, 3, 193-210. <https://doi.org/10.5209/soci.63243>

- Planella, J. [Jordi] (2008). Educación social, acompañamiento y vulnerabilidad: Hacia una antropología de la convivencia. *Revista iberoamericana de educación*, 46(5), 1-14. <https://doi.org/10.35362/rie4651955>
- Planella, J. [Jordi] (2015). Dependencia-Autonomía. En *Dialéctica de los conceptos en educación* (Vol. 7). Nau Llibres - Editorial UOC (Oberta UOC Publishing).
- Posada, J. E. [Jorge] (2013). El dispositivo: Una grilla de análisis en la visibilización de las subjetividades. *Tabula Rasa*, 19, 79-99.
- Quiroga, V. [Violeta] (2011). *Proyecto de investigación. Itinerarios de inserción social de los MMNA en Cataluña Menores Extranjeros No Acompañados*. Proyecto de investigación. Universitat de Barcelona. <https://www.prospectsaso.com/wp-content/uploads/2018/05/Proyecto-de-investigacion-MMNA-en-Cataluna-2016-2017.pdf>
- Quiroga, V. [Violeta], & Sòria, M. [Montserrat] (2010). Els i les menors migrants no acompanyats/des: Entre la indiferència i la invisibilitat. *Educació social. Revista d'intervenció socioeducativa*, 45, 13-35. <https://www.raco.cat/index.php/EducacioSocial/article/view/208579>
- Ramiro, J. [Julia] (2015). Acogimiento residencial y producción de subjetividades: Identidades y trayectorias ciudadanas de los niños y niñas en protección. *Alternativas. Cuadernos de Trabajo Social*, 22, 77-92. <https://doi.org/10.14198/ALTERN2015.22.05>
- Real Academia Española. (2001). *Disquisición*. En *Diccionario de la lengua española* ((22.a ed.)). <https://www.rae.es/drae2001/agencia>
- Rosa Palomero, A. [Antonio], Brignoni, S. [Susana], & Fryd, P. (2012). *Ciutat, adolescències i educació social*. FUOC - UOC.
- Setien, M. L. S. [Maria Luisa], & Berganza, I. [Isabel] (2006). Intervención social con menores inmigrantes no acompañados: Diversos modelos. *Acciones e investigaciones sociales*, 1, 119. https://doi.org/10.26754/ojs_ais/ais.20061%20Ext367
- Vázquez, J. [Joan], & Mena, N. [Natalia] (2020). La activación de la inmigración: Capacidades y agencia de los migrantes. *Instituto Universitario de Estudios sobre Migraciones*, 48, 1-20. <https://doi.org/10.14422/mig.i48y2020.001>
- Vázquez Villamor, D. [David] (2021). *La mirada horitzontal. Històries sense llar d'un educador social*. Triangular Edicions.

9. Annexos

9.1. *Annex 1: Guió orientatiu d'entrevistes*

https://drive.google.com/file/d/1zYN2Xq31qcB7_UZcUgQ6TUPg7M2aObqD/view?usp=sharing

9.2. *Annex 2: Consentiments informats signats*

https://drive.google.com/drive/folders/1RiQvplPlDZV7w4IFA_JZyurnVOIFJvfG?usp=sharing

9.3. *Annex 3: Enregistrament entrevistes format àudio*

https://drive.google.com/drive/folders/1djj_YUDxDBOCiqDSInvmxxPSPqKEkD0a?usp=sharing

9.4. *Annex 4: Transcripció de les entrevistes*

Es fa les transcripcions senceres de les entrevistes per tal de posar-les a l'abast de les persones lectores d'aquest treball en cas que necessitin ampliar algun aspecte. No tenen un caràcter de publicació, per tant en la transcripció he seguit els següents criteris:

- S'han transcrit senceres i de manera literal
- S'ha respectat al màxim possible les estructures gramaticals i les discordances quant al gènere i nombre.
- En alguns casos s'han eliminat falques que poden ser a vegades molt repetitives.
- S'ha eliminat noms de terceres persones i de centres de menors per garantir que altres persones o entitats no puguin ser directament identificades.

[https://drive.google.com/drive/folders/1lidSrmN8tpZMe7MtWgsiqZZ2JrEb_V1d?usp=sh](https://drive.google.com/drive/folders/1lidSrmN8tpZMe7MtWgsiqZZ2JrEb_V1d?usp=sharing)
aring